

Hittites i escites enfrontats en una batalla de Warhammer

Còmic i Història Antiga (2)

JORDI VIDAL
Universitat Autònoma de Barcelona

Runberg, Sylvain / Miville-Deschénes, François, 2018. *Reconquistas*. (Edición integral). Barcelona: Norma.

Analtzar *Reconquistas* des de la perspectiva d'un historiador de l'antiguitat no és una tasca senzilla. Certament, allà hi trobem molts elements recognoscibles en forma de noms de pobles antics (hittites, sàrmates, escites, cimmericis, filisteus, etc.), noms de personatges i divinitats (Hammurabi, Mursili, Hattusili, Pudu-hepa, Mitra...), ciutats i ambients que evoquen llocs i èpoques concretes de la història del Pròxim Orient Antic. Però tots aquests elements, com veurem a continuació, s'utilitzen de manera sovint arbitrària, pel que resulta impossible situar *Reconquistas* en un període concret. En realitat, l'element històric al llarg del còmic és més aviat un recurs, una excusa que s'aplica de forma innecessària sobre un típic relat de fantasia heroica.

Reconquistas narra un enfrontament militar de grans proporcions entre dos bàndols enemics. D'una banda, trobem els hittites i els seus aliats. De l'altra, una gran coalició de clans escites anomenada "l'horda dels vius", integrada per cimmericis, callípids i amazones sàrmates, i que compta amb l'ajut de Hammurabi de Babilònia i d'un poderós grup de mags atlants. El desencadenant de l'enfrontament és l'agressió dels pobles del mar (probablement els filisteus, doncs els soldats apareixen representats amb les característiques típiques d'aquest poble segons la iconografia egípcia)¹ contra els hittites. Per mirar de compensar les pèrdues territorials patides, els hittites inicien un procés expansionista cap a l'interior, fet que provocarà el conflicte amb els escites.

Aquest breu resum ja és suficient per exemplificar allò que dèiem al començament. Barrejar invasions dels pobles del mar (que tingueren lloc cap al 1200 a.n.e.) amb el regnat de Hammurabi de Babilònia (ca. 1792-1750 a.n.e.) ens

¹ Yasur-Landau 2013.

planteja un problema evident si volem saber a quina època està ambientat el relat. De la mateixa manera, la coalició escita també és una aberració històrica i cronològica. Les primeres referències als escites apareixen a les inscripcions del rei assiri Assarhaddon (681-669 a.n.e.),² és a dir, més de mil anys després del regnat de Hammurabi, fet que afegeix encara més confusió. Així, mateix, malgrat que algunes fonts vinculen escites i cimmericis, el cert és que es tracta de dos grups ètnicament diferenciats. De fet, segons Herodot, van ser precisament els escites els que expulsaren els cimmericis de la regió d'Ucraïna.³

També els detalls estrictament militars contribueixen a augmentar la confusió cronològica. Així, veiem com als camps de batalla representats al llarg de l'obra hi conviuen elements cronològicament incompatibles, com són l'ús d'escuts micènics del s. XV a.n.e. i catapultes, que no apareixen fins el s. V a.n.e.⁴ Altres anacronismes són la presència de cavalleria, que no trobem al Pròxim Orient fins al s. IX a.n.e.,⁵ molt lluny, per tant, de l'època de Hammurabi o dels Pobles de Mar. A *Reconquistas* també apareixen carros de guerra escites, és a dir, falcats amb fulles a les rodes, un enginy l'ús del qual no està documentat fins al s. V a.n.e.⁶ La sensació de caos que provoquen tots aquests elements és inevitable.

A partir del que acabem d'apuntar és evident que *Reconquistas* no pot ser considerat un còmic històric. El text i les imatges no aporten informació veraç, els autors no han realitzat un procés de documentació seriós sobre l'època i les cultures que suposadament tracten, el còmic no recrea cap ambient històricament controlable, etc. Amb tot, això no vol dir que *Reconquistas* no sigui un bon còmic. Simplement és necessari aproximar-s'hi oblidant les referències històriques i gaudir-lo com si fos un còmic de fantasia heroica.

De fet, com ja apuntem al títol d'aquest comentari, les batalles que es relaten al llarg de l'obra recorden molt més a combats ambientats, per exemple, en el món de Warhammer, que a batalles històriques. Així, veiem com els enfrontaments armats estan sobretot dominats per bèsties assassines. L'horda dels vius desplega óssos, elefants i la seva gran arma secreta i més letal: els grius. Els hittites i els seus aliats, per la seva banda, no es queden enrere i disposen de braus i senglars gegants, així com de monumentals mastodonts prehistòrics suposadament reclutats i entrenats al Sudan. Amb tot, i malgrat la potència de les bèsties esmentades, les batalles les acostumen a decidir els mags atlants amb els seus conjurs, capaços de fer embogir mastodonts, elefants, dones i homes. Tots aquests elements, per descomptat, resulten molt familiars als aficionats al món

² Lanfranchi 2009-2011: 581.

³ Herodot 1, 16s.

⁴ Per a una discussió sobre l'ús de catapultes al Pròxim Orient Antic, vegeu, per exemple, Vidal 2008.

⁵ Dalley 1985; Dezsö 2012: 13.

⁶ Nefiodkin 2004.

dels wargames fantàstics. En definitiva, els enfrontaments de *Reconquistas* s'assemblen molt més a una lluita entre dimonis del caos i alts elfs, que a la batalla de Kadesh.

D'altra banda, *Reconquistas* també admet una lectura de gènere molt interessant. La quantitat de nus i d'escenes eròtiques que trobem al còmic és molt generosa. El fet mateix de recórrer contínuament a imatges de guerreres sàrmates que recorren despullades els camps de batalla, remet a la vella fascinació masculina per aquest tipus de figures, documentada en l'origen del mite grec de les amazones.⁷ Així mateix, els dibuixos de Miville-Deschénes abusen de l'erotització de la figura femenina. Fins i tot en escenes dramàtiques o quotidianes Miville-Deschénes representa dones que, en comptes de discutir, plorar o caminar, més aviat semblen estar posant per a una sessió de fotografia eròtica. És evident que aquesta tendència disminueix moltíssim l'eficàcia narrativa del seu dibuix.

A banda de les guerreres sàrmates que lluiten nues, trobem un altre prototipus de feminitat típic de la mentalitat patriarcal. Aquest prototipus l'encarna la figura de la reina hittita Pudu-heda, el nom de la qual, evidentment, està basat en el de Puduhepa, reina hittita del s. XIII a.n.e., esposa de Hattusili III. Així, Pudu-heda actua com la típica Mata Hari de torn. Definida literalment com a “puta estrangera”, Pudu-heda és qui realment dirigeix la política hittita, valent-se de la seva sexualitat, de la conspiració i de l'espionatge per dominar a un pusil·lànim Hattusili i imposar-li el compliment de les seves ambicions. Per descomptat, el destí que Runberg i Miville-Deschénes reserven a Pudu-heda és el destí que el patriarcat acostuma a atorgar aquest tipus de personatges: una mort deshonrosa (en aquest cas a mans d'un eunuc particularment ridícul, portador d'un nom també amb ressonàncies històriques dins la dinastia hittita: Moursil) i la posterior mutilació i humiliació del seu cadàver.

És evident que Runberg i Miville-Deschénes van portar a terme un cert treball de documentació en relació amb la història de Pudu-heda i Hattusili. Així, les fonts escrites disponibles mostren que, efectivament, la reina Puduhepa, com la Pudu-heda de *Reconquistas*, va exercir un paper que anava més enllà del rol secundari propi de les monarques hittites, sobretot en els àmbits diplomàtic, religiós i judicial. Aquest rol, lluny de decaure amb la mort de Hattusili III, encara es va enfortir més durant el regnat del seu fill Tudhaliya IV.⁸ De la mateixa manera, també l'enfrontament entre Pudu-heda / Hattusili i Moursil té reminiscències històriques, doncs probablement està inspirat en la rivalitat entre Hattusili III i el seu nebot Urhi-Tesub, també conegut com a Mursili III, rivalitat

⁷ Picazo 2008: 48.

⁸ Sobre la figura històrica de Puduhepa podeu veure Frantz-Szabó / Ūnal 2006, amb abundant bibliografia complementària.

que es va resoldre a favor de Hattusili III, qui va desposseir Mursili III del tron hittita en favor seu.⁹

Aquests episodis que acabem d'esmentar exemplifiquen a la perfecció la forma de treballar de Runberg i Miville-Deschénes. Una forma de treballar consistent en cercar dades històriques que serveixin com a inspiració per a la construcció d'un relat literari, el resultat final del qual, però, no té res a veure amb la història documentada.

A banda, *Reconquistas* també fa un ús abundant dels tòpics orientalistes que tan bé va definir Edward Said¹⁰ i que situa l'obra dins d'una llarga tradició europea de distorsió de la imatge de les cultures orientals. Així, hittites i escites comparteixen al llarg del còmic un gust desmesurat pel luxe, el sexe i el despotisme. Sovint apareixen descrits de manera essencialista com a crèduls, cruels, mentiders, desconfiats, aduldors i servils. Aquests atributs, com apuntava Said, els ha utilitzat la intel·lectualitat europea amb freqüència per mirar de definir allò abstracte que coneixem amb el nom d'Orient, sempre inferior a l'Occident civilitzat i racional i, per tant, susceptible de ser dominat.

Acabarem aquest comentari tot recordant la nostra recomanació d'aproximarnos a *Reconquistas* oblidant el caòtic rerefons històric que els autors, de forma creiem que innecessària, han intentat donar-li. La història que s'hi narra és un relat sòlid i ben construït de típica fantasia heroica, sense més. Llavors, per què recórrer a la història antiga? El guionista escocès Grant Morrison, en un assaig sobre els superherois, ens explicava que la indústria del còmic nord-americà ràpidament es va adonar que aquests personatges servien per afegir interès a velles històries tradicionals aparentment esgotades. Així, per exemple, la típica narració d'un thriller d'acció basat en un assassinat, de manera automàtica esdevenia més atractiva si l'encarregat de resoldre el crim era Batman i no un vulgar detectiu de policia.¹¹ Creiem que amb la història antiga (i també amb la història d'altres períodes) es dona un fenomen similar. Runberg i Miville-Deschénes recorren a dades històriques per mirar de donar un valor afegit a un típic relat de batalles fantàstiques com el de *Reconquistas*, en el convenciment que anomenar a un personatge Hammurabi de Babilònia en comptes de, per exemple, Gandalf de Valinor resultarà més atractiu per al públic potencial. Arribats a aquest punt, ja és decisió de cada lector acceptar o no aquesta premissa. Per part nostra, simplement creiem que no cal.

⁹ Sobre Ur̄i-Tešub / Mursili III vegeu Gilan 2015. En general, sobre els regnats de Mursili III i Hattusili III vegeu Bryce 2005: 246ss.

¹⁰ Said 1978.

¹¹ Morrison 2012: 16.

Bibliografia

- Bryce, T. 2005: *The Kingdom of the Hittites. New Edition*. Oxford.
- Dalley, S. 1985: “Foreign Chariotry and Cavalry in the Armies of Tiglath-Pileser III and Sargon II”, *Iraq* 47: 31-48.
- Dezsö, T. 2012: *The Assyrian Army. I. The Structure of the Neo-Assyrian Army. 2. Cavalry and Chariotry*. Budapest.
- Frantz-Szabó, G. / Ünal, A. 2006: “Puduḥepa”, *Reallexikon del Assyriologie* 11: 106-109.
- Gilan, A. 2015: “Urḫi-Teš(š)ub”, *Reallexikon del Assyriologie* 14: 412-414.
- Lanfranchi, G. B. 2009-2011: “Skythen”, *Reallexikon del Assyriologie* 12: 581-583.
- Mayor, A. 2017 [2014]: *Amazonas. Guerreras del mundo antiguo*. Madrid.
- Morrison, G. 2012: *Supergods. Héroes, mitos e historias del comic*. Madrid.
- Nefiodkin, A. K. 2004: “On the Origin of the Scythed Chariots”, *Historia* 53: 369-378.
- Picazo, M. 2008: *Alguien se acordará de nosotras. Mujeres en la ciudad griega antigua*. Barcelona.
- Said, E. 1978: *Orientalism*. New York.
- Vidal, J. 2008: “Sobre la guerra en el Próximo Oriente Antiguo (2)”, *Historiae* 5: 69-76.
- Yasur-Landau, A. 2012: “The ‘feathered helmets’ of the Sea Peoples: joining the iconographic and archaeological evidence”, *Talanta* 44: 27-40.